

तथागत हृदय

(षष्ठुमु द्या)

मिथु अश्वघोष

Dhamma.Digital

उसुका

तथागत हृदय

(छगूगु द्या)

मिधु अश्वघोष

आनन्द प्रकाशन

आनन्दकुटी

Dhamma.Digital

न्हापां दलछि

सू- छसुकाजक

पारु, १०८८, शनिबार

थव सफूचा धमो'दय पत्रिकास पिदने धुंकूगु लेखथा छपुच ख । जिं थु थें 'तथागत हृदय थव सफूचां बकया ब्बमिपिनि न्ह्योने ब्वया च्वना ।

थव सफूचा पिकाय्त प्रेरणा ला आनन्दकुटी विद्या-पीठं न्याय्कूगु भिनिगूगु अन्तर हाइ स्कूल नेपाल भाषा साहित्य सम्मेलनं ब्यूगु ख । छाय्कि ग्बसाखलया अध्येत्त प्रकाश बहादुर मानन्धर सदश्य मथुरा उंगोल व सदश्य कबिर बहादुर चित्रकार पिसं सम्मेलन याना ल्यंगु पीप्यतका दां चन्दा सहित सुभाब बिया दिल । उकि हे जक थव सफूचा छिकपिनि न्ह्योने ब्वय् फत घया उपो ज्वी मखुला ?

थव सफूचा पिदंकेत मागु प्रुफ स्वयंगु व प्रेसे बनेगु ग्बहालि बिया छुम्ह भाजु श्रीकृष्ण 'अनु' प्रति कृतज्ञ जू । ब्बमिपिसं सफूचा न्याना सहयोग बिया दिल धासा छगूमा ल्यू मेगु पिदंकेगु जिगु ग्बसा ।

पारु, १०८८ सनिवार

भिष्णु अश्वधोष
आनन्दकुटी ।

तथागत हृदय

सिद्धार्थकुमार मचानिसें चित्तनशील व गम्भीर स्वभावम्ह ख । बरोबर उदास ज्वीगु स्वभाव खना वस-पोलया बौ शुद्धोदनं सिद्धार्थया म्हाइपु ल्याय्या निति मयागु प्रयत्न व उपाय ह्नुं मदु, तर फुकं व्यर्थ जुल । छन्हु अज्यागु राज बैभवयात नं खै फायथें त्याग याना तोता वन ।

आपा सिया कल्पना व धापू दु सिद्धार्थकुमार गृह त्याग यागु — रोगी, बुरा, सीम्ह व प्रब्रजित (त्यागी जीवन) खना ख । धाथें यागु खँ ला केवल थ्व प्यंगू निमित्त (दृश्य) जक खना छें तोता वंगु मखु थें च्वं । वसपोलया जीवनि घटना, उपदेस स्वयबले समाजया भयंकर विषमता व संघर्ष खना, दुखमय जीवन सुखमय सायेगु लँपु भावनेत हे गृह त्याग याना वंगु धयागु विचा यायू थायू दु ।

बौद्ध साहित्ये बुद्धकालीन समाजया न्हायकं वां-
लाक क्यनातगु दु । अबलेसिगु समाजे उँच-नीच-तामि
चिमी व नय् मखना वाथा वाथा कनाच्चंपि यकं दु । थजागु
अममानता खना राज्य वैभव खना घृणा जुल । छम्ह
जुजु जुया च्वंगु जूसा अथे जनताया विचे वना जन
सेवा याय्गु तत्कालीन समाजे असम्भवया खँ ख धयां
अत्युक्ति ज्वीमखु । खतुं बुद्ध परिनिर्वाणं २१८ निस
वकिंच्यादं लिपा सम्राट अशोकं सच्चा जनसेवक जुया
जुजु प्रजाया निति धयागु प्रमाण ल्वहँते किया वन ।

सिद्धार्थकुमारं मती तल - छु ! जि थ्व राज्य
तोता छपु न्हूगु लँ माले मभैला ? व हे न्हूगु लँ मालेत सुत्त
तपोवन वने धका पिहाँ वंगु सित्राय याकचा संसारं अलग
जुया च्वनेत मखु । शायद रुढिवादी थेरवादी भिक्षुपिन्त
व दार्शनिकतय्त थ्व खँ चित्ते मल्वय्फु ।

यदि सिद्धार्थकुमार रोगी, मृतक, बृद्ध तथा
प्रब्रजित खना ग्याना वैराग्य जुया पिहाँ वंगु खसा, समा-
जया विषमता व आर्थिक दुर्दशा सुधार याय्त वसपोलं
छुं लँ मक्यंगु जूसा, बुद्ध महामानव धाय्गु उचित
मखना । बुद्ध छम्ह साधारण मनु मात्र ज्वी । विश्वशा-
न्तिया निति बौद्ध धर्मया आवश्यकता धाय्गु छु ख्वालं ?
वेद पारंगत जुया च्वंम्ह विद्वानम्ह राजकुमारयात ला बुरा
ज्वीगु व रोगी ज्वीगु तथा सीमा धयागु छुं मस्यूम्ह ह्याउं-
मचा याना बील ।

सिद्धार्थकुमारं राजदरबारे हे, बुराज्वीगु, विरामी

ज्वीगु व सी मानि धयागु श्वीका कया धका भिक्षुपित बुद्धं धया बिज्यागु खँ अंगुत्तर निकायस उल्लेख जुया च्वंगु दु ।

थन प्रश्न नं वय्फु यदि समाजया व आर्थिक विषमता मदय्केत राज्य त्याग याना वंम्ह जूसा छाय् तपस्या यावंगु ले ? बुद्धत्व प्राप्त याये धुंका नं छाय् गरीब उद्धार यामवंगु ?

वसपोलं तपस्या उकि याना बिज्यात कि सामाजिक व आर्थिक सुधारया निति अन्धविश्वास व धार्मिक भावना पंगल जुया च्वंगुया निति । थौं नं जुया हे च्वन तिनि । उकि स्वयं थमं अनुभव याना तपयाना दुखं मुक्त ज्वी धयागु अन्ध भावना व्यर्थ धयागु मनू तय्त क्यनेत ख ।

मेगु तमि-चीमि मदय्केत वसपोलं लँ क्यना बिज्यात । व लँ ख । आर्य अष्टांगिक मार्ग । अत्यन्त सुखि, बिलासी व दुखी पीडित जीवन तोता बिचेयागु लँ । मध्यम मार्ग थुकियात हे धाइ । मतलव धनि नं मखु गरीब नं मखु । पूंजीपति धन कुबेरं सुखि बिलासी जीवन हना च्वनि, उखे गरीबं कष्ट मय जीवन ।

स्वयं बुद्धं लँ जक क्यंगु मखु समाजवादी संघया संगठन याना बिज्यात । वसपोलं न्हापां भिक्षुपित नि उपदेस बिया बिज्यागु । थथे छाय् वसपोलं छगू मेगु हे लँ क्यंगु ? धन व धनोपार्जन मार्ग वा घेवा मुंकेगु साधनया व्यक्तिगत जूगुया दोष जक मखु, उकि याना जुया च्वंगु

मानव समाजया हाहाकार व विषमता वांलाक हे वसपोलं सीका विज्यागु दु धयागु कल्पना याय् थाय् दु । तृष्णा फुक्क दुखया हा धयागु व तृष्णायात हांनिसं लिना वांलूवेव दुक्खं मुक्त ज्वी धका धया विज्यागु ख अयनं धनोपार्जन मार्ग सामूहिक (मंका) वा राष्ट्रीकरण यायेगु तत्कालीन समाजया अनुसारं याय् फँगु ज्या मजुया थ हे प्रव्रजित जुया संघ संगठन याना विज्यात । श्व गृहस्थ समाजयात नमुनाया निति वसपोलं थथे याना विज्यागु ख । न कि याकचा भिक्षुणि निर्वाणि वनेत । तर थेरवादी व कट्टरवादी परंपरा कथं ला भिक्षु जीवन केवल थ याकचा निर्वाणि वनेत ख । श्व खं प्रव्रजित ज्वी बले व्वंकीगु पालि वाक्यं धा । वास्तवे ला अथे मखु थं च्वं । श्व हे खंय मतभेद जुया ख महायान व थेरवाद (हीनयान) आदि बौध्द सम्प्रदाय दुगु । तर थौं महायानीत प्रारम्भिक उद्देश्यं पिने वना थ याकचा तरे ज्वीगु लवी वना च्वंगु दु । थेरवादीत समाज सेवा व समाज सुधारे न्ह्यव्वाना च्वंगु दु ।

सिद्धार्थकुमारं राज्य तोता तदं मच्चि लिपा बुद्ध गयाय् न्हूगु लं वा ज्ञान प्राप्त याना काल । उखुनु निसं सिद्धार्थ वा तथागत धका विस्व प्रसिध्द जुल ।

तथागत बुद्धगयां सारनाथ विज्यात । अन वसपोलं वर्गहीन समाजया संगठन याना विज्यात । अन निसं थुगु न्हूगु ज्ञान प्रचार शुरू याना विज्यात । वसपोलया नव संगठित समाजय् फुक जातिया मनूतय्त

लं तप्यं । जुजु निसं फवगि तक, बेश्या निसं डाकु तक, च्यामखल निसं बरमू तक सकलें वसपोलया समाजय् दुध्या ।

तर उकी तघँ चीधँ, तमि-चीमि, थीयो-थीमयो धयागु छुं भेद - भाव मदु । सकलें समान । गथे कि गंगा - जमुना विष्णुमती, बागमती सरभु आदि नदी समुद्रे वन धायेवं थ थगु नां तोती अले समुद्रे मिले ज्वी । अथे हे तथागतया नव संगठित समाज नं ख । उकी दुध्यापिं फुक जातिहीनपिं, वर्गहीनपिं ख । गथे कि समुद्रे छगू जक चिया रस दु, अथे हे बुद्धया संगठित समाजय् नं छगू मात्र रस ख विमुक्ति (निष्कलंकतो वा शान्ति) रस ख । व छु विमुक्ति ? दुक्खं मुक्ति ।

वसपोलया संघ समाजय् व्यक्तिगत सम्पत्ति मदु । दु पुनेगु वस, भिक्षा पात्र, जनी, संखायेगु खांचा तथा मुलसुका आदि । दान वैगु चीज फुकं संघिक (मंका = साम्ना) ख । छुं चीज सुं भिक्षुयात माल धासा संघ याके फवनेमा संघ मुना बहुमतं बा आपा सिगु इच्छानु सारं चीज इना बी । शोषण नं मदु । (व्यक्तिगत रूपं बीगु दान वस्तु मंका मखु ।)

थुकिया मतलब थव मखु कि सकलें छेँ वुँ कला भात तोता भिक्षु- भिक्षुणी ज्वीमा, अले जक थजागु समाज बने ज्वी बा आदर्श समाजया स्थापना ज्वी ।

न्हापा च्वे जिं धाय् हे धुन कि तथागतं गृहस्थ समाजयात नमुनाया रूपे आदर्श समाजवाद लिसें वगु संघ दयका बिज्यागु ख न कि सारा संसारयात ब्रह्मचारी जीवन बियत् ।

थौं संसारया स्वब्बे छब्ब मनूतसें उगु प्रकारया समाज निर्माण यात । तथागतया संघ समाजया मू थकया बिल । उदाहरण मासा चीन आदि साम्यवादी देसत दु । अन समाजवादया ढंग समाज देस संगठन जुया वया च्वन । बुद्धया लँपु व साम्यवादया लँपु पाय्फु धयां अपो खँ ज्वी मखु । शायद चीनया नां कायेवं गुलिसियां न्हायपं तिति स्वायेफु । थिक छुं मस्यूम्ह मचा पुलिस वल धायेव ग्याइगु ख अथे हे आपालं मनूत गणतन्त्र चीनया नां काल धायेवं ग्या । पूंजीपति व शोषक सामन्ती तये नितिला ग्याय मागु खँ ख । पागु थुलि कि बुद्धया समाज खना थथे ग्याय् मागु मदु । छाय् कि थुकी स्वतन्त्र अपो । छुं कर मदु । दान व्यु धन पोचिना तये मज्यू जक धाइ लाका मदुपित इना विइ मखु । फल स्वरूप व भिक्षु समाजया आदर्श थौं गृहस्थ समाजं श्वीका मकागुलि उलि ज्या मबिल । पुरोहित समाजया भोले हे दुध्याक वना च्वन ।

प्रस्तुत समाजया वर्णनं भीत तथागतया हृदयया छुं चिं नं खनेदुं कि तथागत महामानव ख ।

कय वैगु घटनां वसपोल पाप खना जक घृणा याइह्म ख पापि खना मखु धयागु बाँलाक सीदु । यदि वसपोल पापि खना घृणा याइह्म जूसा वसपोलं थगु नव संगठित समाजय वेश्या, डाकु, भात स्याना वम्ह मिसायात थाय् बीमखु ।

तथागतं अंगुलिमाल थें जाह्म डाकुयात थगु संघे दुध्याका बिल । गुरुनु अंगुलिमालयात. तथागतं नापलात उखुनु वसपोलं धया विज्यात - अंगुलिमाल, छ डाकु मखु । च्वं । जिं स्वय् बले लं छुं अपराध मयाथें च्व । छगू अन्ध भावनां व इर्ष्यालुं छन्त थ्व नर संहार याका च्वन । छंगु हृदय पाषण (ल्वं) ख-थ्व जिं माने याना । तर व ल्वया कापि यच्चुसे च्वंगु ल धा पिहा यया च्वन । छ आ नं ख्यूं थासं तुयू थासे वने फुनि ।

थ्व अमृतवाणी न्यना अंगुलिमालया हृदय परि-वर्तन जुल । अंगुलिमालं धाल थज्यागु अमृतवाणी जिं गुबले नं मन्यनानि । गुरु पुजाया अन्ध भावनां याना थथे जूगु थें च्व । थ्व अमृतवाणी न्यना जिगु दुने यागु मिखा चाया वल थें च्वं । अंगुलिमालं तलवार व धनूषवाण वान्छ्वल । शास्ता क्षमा यानां विज्याहुँ । 'जित लं कयना विज्याहुँ । तथागतं अंगुलिमालयात थगु सघे दुध्याका बिल ।

तथागत वैशाली भ्रमण या विज्यात । अन सुप्र-सिध्द अम्बपाली गणिका (वेश्यां) तथागतयात थगु छयें निमन्त्रण बिल । भोजन याके धुनेवं थगु दयनीय जीवनया

खँ प्वंकल - 'जि छह्म जिमि माँ - व्याया याक म्हाय ख ।
जिगु बाँलागु रूप खना आपालं राजकुमार तयसं व्याहा
यायेत कुत यात । सकसित चित्त बुभे याये मागुलिं जिमि
अबुं जित वेश्या याना बिल । श्व जावन खना वाक्क बल ।
श्व पापि जीवनं गथे मुक्त ज्वीफै । जि छपिनिगु शरण वय ।
बुद्धं अम्बपालीयात भिक्षुगिसधे दुभ्याका बिल । बेश्यात
मध्येविमला, अट्टकासी आदिया नां प्रख्यात ।

थेरीगाथाया अनुसारं विमला साव बाँलाह्म मिसा
ख । नाना प्रकारया सुगन्धित प्रदार्थ ह्म छम्हं बुया वेश्या-
लय या लुखाय दना च्वनीगु, गथेकि शिकारी जंगले
जाल पेना, फैले याना शिकार वै धका पिया च्वनीगु ख ।
विमलाया नं अजागु जीवन खना वाक्क बल । बल्लं वेश्या
जीवनं मुक्त जुया बुद्धया शरण वन । मेगु छुं लं हे मदु ।
ज्या मदु, विधवा ज्वीवं पेन्ह लहा वैपिं मदु वा पिने वने
मज्यू ; अले वेश्या वा भिक्षुगी जू वनेगु सिचे मेगु छु याइ ।
प्याया निंति न्हागु नं इलम यायेमा । चीने वेश्या
तय्त ज्या बिया व्याहा याना बिल । आ वेश्यायात
चीने वास यायेत मा वंसा नं लुयका वै मखु । तर
थैलेण्डे गन स्वंगु लाख भिक्षुपिं दु, जुजु नं छक भिक्षु
मजूसं मगा गुगु राजे धर्म हे बौद्ध धर्म अन लाइसन्स
कया तपिं बेश्यात ३०,००० स्वीद्र दु धयागु
हाल सालया रिपोर्ट सिइ दु । अखबारे पिहाँ वोगु
खँ ख । श्व शोचनीयगु खँ ख ।

छन्हुया खँ ख । तथागत आपालं उपासक
 उपासिका (मिना मिज) तयेगु पुचले उपदेश बिया विज्याना
 च्वन । अन छम्ह ल्यासेह्य मिना मग्नासे तथागतया
 न्योने दना च्वन । तथागत न्यना विज्यात केहेँ मय्जु, छुं
 धाय् मागु दु ला ? शास्ता, जि छपिनिगु शरण वया ।
 न्हापां जिगु शंका छगूनि प्वके । जि छम्ह अपराधिनी ख ।
 जि भात स्याना वयाम्ह ख । तर थगु स्वार्थया निंति स्याना
 वयागु मखु । वं विधासधात जक यागु मखु समाजय् कल-
 कथा विष पिना च्वन ।

व मिसां थगु जेवन बुलुहुँ प्वल .....

शास्ता जि छम्ह सेथया म्हाय् । जित लोह्य सेठया
 काय् जिजा भाजु ज्वीम्ह मदु धका छयेंसं तया तल । जिमि
 थाय् त्वाले छह्य ल्यायम्ह दु । जि बरोबर वयात खना व छह्य
 बांलाम्ह मिजं ख । वयागु रूप खना मोहित जुल । तर
 जि वयागु चरित्र बाँमला धयागु मस्यु । छन्हु जि मयालं
 कोसोया च्वना बले वयात यखायेत सिपाहितयसं
 ज्वना यंका च्वन । व ज्यानमारा मुहाय् लाम्ह खनि ।
 अयनं जि वयाके प्रेमासक्त जूगुलि वयात बचे याय्गु
 स्वया । जि विचा याना छुं कारणं अपराध यात ज्वी
 धयागु । जि थगु जिदिं माँ-बौयात खँ न्यका दोलं दो
 दाँ घूस बिया वयात बचे याना जि वनाप व्याह
 याना ।

दुखया खँ ख, जि वयात गुलि प्रेम दृष्टि
स्वयगु ख वं उलि जि पाखे ध्यान मत । अकि जीवन
प्रांतमय मजू ।

छन्दु व मिजन जि नाप प्रेम पूर्वकं खँ लहा
वल । अले जि लय्ताय्गुया छुं थिकाना भदु । व मिजन
धाल — “ प्रिय छगू खँ धाय् ला ? गुखुनु जित
झुने याय्त यका च्वगु ख, उखुनु छम्ह द्योयाके जि
प्रार्थना यानागु दु कि यदि जिगु ज्यान बचे जुल धाना
भारि नक्सां छंगु पुजा यावय् धका । आ व समय
वल । व द्योया पुजा मयासे मज्यू, ” ।

अले जि धया — स्वामी, छु याय्मा । जि फुगु
चागु तक याय्त तयार दु । व मिजन धाल ‘ कुण्डली !
मेगु छुं याय् मागु भदु । पुजा सामान दय्कि, छंके
दुगु तिसा दक्को त्यु, वसतं बांलाक पुं जि लय्लय्
तातां तिसा वस पुना । जित क्वम बिया हगु तिसा
यक्क दु । जिपिं निम्हं छथाय् पहाडे वना च्वना ।
पहाडे थाहाँ न वनेमा । पर्वतया च्वकाय् थ्यनेवं
उखें थुवें केँ-किँ हि-हा छ्याल - ब्याल जुया च्वंगु
खना । अले व मिजन धाल — “ छन्त जि थन
सुयागुं पुजा याय्त मखु, बरु छन्त स्याना आम
तिसा काय्त ख । अले जि बिचा याना थ्व मनू गपायसकं
जक दुर्जन, विश्वासधातक । थजापिं मनूत समाजय्

तया तयूगु ग्यानापु व कलंक ख। गुम्हेसित्त शुने यायूत
 यंका च्वंबले माँ-बौया खँ मन्यसे कुल मर्यादायात
 वास्ता मतसे जि बचे याना भात नाला नँ चेतते मजू,
 अख जित स्याना तिसा कयेगु ग्वसा ग्वल ।

नुग मछि पहलं जि धया—स्वामी, सीत्यका छक
 छिन स्वचाक चाहिला चुप्पा नकेगु आज्ञा विया
 दिसँ । व कुलांगार माने जुल । जि स्वचाक चाहिला, चुप्पा
 नयथे याना ध्वाना पर्वत कुतका छ्या । व विश्वासघातक
 कुचा कुचा दला सित । अले मती तया आ छेथ वना
 ल्याय् ! निस्य फुक्क जंगलेसं वांछ्या वया । सांसारिक
 जीवन खना वाक्क वल । जि थन ला वगु भाग्यया खँ ख ।
 जि छपिनिगु शरण वया । जिन शरण विया विज्याहुँ ।

तथागतं ध्यान पूर्वकं खँ फुक्क न्यना विज्यात ।
 तथागतं व मिसाया प्रशंसा जक याना विज्यागु मखु
 कि भिक्षणी मध्ये दकसिबे बुद्धि दुन्ह धयागु पदवी नं
 बिल । अन उपस्थित सज्जनतयूत वसपोलं धया
 विज्यात बुद्धि धयागु निजतयूके जक मखु मिसातयूके
 नं दु । थथे न धया विन्यात कि न्ह्यपु धयागु
 थाय् स्वया बिचा याना ध्वीका ज्या कायूत ख, न
 कि कवाब दायका नयेत । 'पञ्चापन न पचित्वाः खाद
 नत्थाय अपिच विचारणेत्थाय ।'

व कुण्डलकेसिं जन्मे निर्वाण प्राप्त यात ।

एकता उत्थान, भेद पतन

तथागत ब्रह्म शान्तिदत्त जक मखु एकताया दूत नं ख । वसपोलया धापू कथं एकताया अभाव दतले शान्ति सम्भव मदु । खनं ख गुबले तक थवं थवे; पासां पासाया तथा राष्ट्रं राष्ट्र्या दध्वी अविश्वास व भेद दे , एकता दैमखुनि , अक्के तक विश्व शान्तिया, कामना अन्धविश्वास मात्र ख ।

सिगालोवाद सूत्रया धापू कथं ला तथागतया हृदयं एकतायात महत्व पूर्णस्थान व्यूगु खनेदु । सिगालो वाद सूत्र कथं छ्ये च्वं पि जहानपि ल व चिकं थं भेद जुया मच्चंसे ल व दुरु थं मिले जुया, एकता दय्का च्वनेमा । वसपोलं एकता व समानता दुगु छ्येयात छगु बांलाक स्वां हांया च्वंगु क्यबनाप तुलना थाना विज्यागु दु । थिक्क बांलागु क्यबयात तसकं वाफ्य वया स्यंकीगु थं तं छ्येया शान्त वातावरणयात भेदरूपि फय् वया एकता छिन्न भिन्न जुया पतन ज्वी । यदि थगु दोष थम्हं माले फत्त धासा भेद मदया एकता दया व धका नं बुद्धं आज्ञा जुया विज्यागु दु ।

बौद्ध साहित्य स्वया यंकेबले बुद्धकालीन समाज्य
नं परस्पर कलह , राज्यं राज्ययात को ऋयगु कुवानि दुगु
खनेदु ।

बुद्धकालीन भारत भिखुगू जनपदे विभक्त जुया
च्वंगु ख । उलि मध्ये शाक्य जनपद कापलवस्तु गुगु कि
नेपाल राज्यया दुने ला, मल्लराज्य - पावा , कुशानगर
तथा वज्जी गणतन्त्र - वैशाली, श्व स्वंगू प्रजातन्त्र
राज्य ख ।

महापरिनिर्वाण सूत्रया धापू कथं लिच्छवीतयत
सत्त अपरिहानियधम्म अर्थात् सत्त अविनाशी धर्म उपदेश
याना भिज्यागु ख । वज्जीत वा लिच्छवीत बुद्धया
अनुयायी जक जूगु मस्तु, अमिसं बुद्धोपदेश कथं राज्य
चले याना राज्यया एकता व संगठन नं बांलाका
दिल ।

Dhamma.Digital

सत्त अपरिहानिय धर्म थये ख : -

- (१) बरोबर सकलं मुना सामुहिक निर्णय याय्गु ।
- (२) निर्णय कथंया कर्तव्य सकलं मिलेजुया पालन
याय्गु ।
- (३) नियम ब ऐन पालन याय्गु ।
- (४) करपिनि म्हाय्मस्तयत्त जबरजस्ति मयाय्गु ।
- (५) योग्य कुरा बुरितय्गु सम्मान याय्गु ।
- (६) जातीय, धर्म वा पूज्य स्थानया रक्षा याय्गु ।
- (७) सत्पुरुष अतिथितय्गु सत्कार याय्गु ।

लिच्छवीतयसं च्वेच्वंगु नियम बांलाक पालन यात । कलध्ररुप लिच्छवीतयु सामाजिक जीवन नापं राज्यया उन्नति थपाय्स्कं जुल कि गुकिं जला खला प्रति- क्रियावादी राज्यतय् साव नुग मू । लिच्छवीतय् थपाय्स्कं एकता व संगठन बलाना वन कि मानो मारा बैशाली छखाछ्येँ थें जुल । तर छ्येँ धायेवं थौकन्हेया प्रजातन्त्रया छ्येँ थें मखु । संसदीय प्रजातन्त्रया देशे छ्मवाछ्येँ प्यम्ह दाजुकिजा दुसा प्यम्ह प्यंगू विचारयापि ख । थौया प्रजातन्त्रया विशेषता हे अनेकता ख । तर बुद्धकालीन प्रजातन्त्रया लक्षण ख एकता ।

लिच्छवीतय् फुकसियां ज्व ज्वलाक वसतं पुनीगु । न्हागु ज्या नं सकमिगुं अनुमति कया मिलेजुया याउगु । बुद्धं लिच्छवीतयत् देवतापिनि भवल्य् थ्याका विज्यागु दु । छन्हु लिच्छवीत छथव बुद्धया दर्शनार्थ वना च्वन । तथागतं तापाङ्गिसें लिच्छवीत वया च्वंगु खनेवं अन मुना च्वपि मनूतयत् वसपोळं थया विज्यात — “ यदि सुनानं देवतापिं मखंनिसा हुकन वया च्वपि लिच्छवीत हे देवता समझे जु । ”

लिच्छवी गणराज्यया विकास, उन्नति खना मगधया जुजु अजातशत्रुया साप नुग मू । गथे याना लिच्छवीत स्यंके थयागु जक मती ततं न्ह्यो मवो । छकलं आक्रमण यावने नं झागु मखु, झाय्कि लिच्छवी- तय् एकता साव बल्ला । अयनं साम्राज्यवादी अजातशत्रु आक्रमण यावनेगु मती तया, थम्ह महामन्त्री वर्षाकार

बरम्हु तथागतयाथाय् छ्वया बज्जी गणतन्त्र स्यंकेगु
 बारे बसपोलया विचार छु धयागु न्यंके छ्वत ।

तथागतं थगु विचार प्रकटयासें धया विज्यात
 लिच्छवीतसें गुबले तक सत्त अपरिहानिय धर्म पालन
 याइ, अबले तक अमित सुनान स्यंके फै मखु । अर्थात्
 एकतां उत्थान, भेदं पतन ज्वी । थ्व खं न्यनेवं बरम्हु
 नं थ्वीका काल कि लिच्छवीत उन्नति जूगु एकतां खती ।
 तर दुष्ट बरम्हु व अजातशत्रुं तथागतया हृदय ह्यसीका
 मका, ऋ अख लिच्छवीतेगु एकता भंग मयाय्कं लवानां
 त्याइ मखु धका मती तल ।

वर्षाकार बरम्हुनं थजागु कुचक्र म्हितल कि गुकिं
 अपाय् सकं एकता व संगठन बल्लागु लिच्छवीं गणतन्त्र
 नं कुचा कुचा याना पतन यानाबिल ।

वर्षाकार बरम्हु अजातशत्रुया द्रोहि व लिच्छवी
 गणतन्त्र प्रेमी थें जुया बैशाली वन । गुलिसित धाल थ्व
 बरम्हु ताले लाह्य मखु । वयात दुकाय् मज्यू । गुलिमिनं
 धाल-राजतन्त्र द्रोही व प्रजातन्त्र प्रेमी जुया बोम्हसित
 म्हीसं शरण बीमा । फलस्वरूप लिच्छवीत लवानां पतन
 जुल । अले अजातशत्रुं बैशाली एकछत्र याना काल ।

अजातशत्रुं लिच्छवी गणराज्य पतन याय्त गुगु
 कुचक्र हितल थिक अथे हे तुं थौया युगे नं अजागु कुचक्र
 ह्यिता च्वगु दु, तर अथे फसे याय् फैमखु ।

उदाहरण मासा थिक्क लिच्छवी गणराज्य थेंतुं
एकता व समानता उन्नति जुया वया च्वंगु चीन गणराज्य
स्यंकेत प्रतिक्रियावादी तयसं कुचक म्हिता च्वन ।

प्रतिक्रियावादी तयसं ध्यान तयमा चीन गणराज्यया
एकता, लिच्छवी गणराज्यया एकता व संगठन थें जक
दना च्वंगु मखु, वर्तमान समययात लवयूक हे आर्थिक
समानता पाखे नं माक्व दृष्टि तया तगु दु ।

थुकथं गुबलेतक राष्ट्र राष्ट्रे, गांगामे भेदया पुसा
पीगु व एकता भंग यायगु कुदृष्टि संसारे दइ तिनि अब-
लेतक विश्वशान्ति तापाइ तिनि । अकिं तथागतया हृदय
यात ध्वीका एकता व समानताया ध्वांयू ब्वयूके नु ।

Dhamma Digital

बुद्ध-संदेश

थौकन्हें प्रायः मनूतयुग पाखें न्यने दु अथवा नवयुवक तयसं धया च्वं, थौया युगे धर्मया आवश्यकता मदु । थ्व कथने थ्व विश्वास मुला च्वंगु दु वा धारणां हा कया च्वंगु दु-‘धर्म केवल परलोके जक मुख सीगुया साधन, धर्तमान जीवनया निंति मखु, तर गुम्ह व्यक्ति बौद्ध धर्म बोलाक अध्ययन यात वं थुइका काय फइ, वास्तवे बौद्ध धर्म धयागु छु ? बौद्ध - धर्म केवल परलोक हितार्थ मखु थुगु लोक वा वर्तमान जीवन हितया निंति नं ख । बौद्ध धर्म सांत्षिक व अकालिक ख अर्थात थ्व हे जन्मे फल बीगु ख । आपालं लिपा फल बीगु मखु ।

मनुष्य जीवने सुखि ज्वीगुया लागि तथागतं छु सन्देश बिया बिज्यात व थन संक्षिप्त बी लना ।

छम्ह सेठ दु । वया नां ख, व्याघ्रपथ । वया छन्हु जीवनया अशान्ति खना उदास जुया तथागतया थाय् वना न्यन - मनूत आपालं दान पुण्य याना च्वं, उपासना याना च्वं, अयनं आपासित गम् शान्ति मदुगु ?

शान्ति नायक बुद्ध अबले आज्ञा जुया विज्यागु दु, गुगुंनं मनुष्य जीवन सुखि जुइमा । मनुष्य जीवन सुखि जुइया निति प्यता खँया अनीवार्य जू ।

- (१) उत्थान सम्पदा—उत्साह वा अथक परिश्रम ।
- (२) आरक्ख सम्पदा—कमे याना तयागु धनया रक्षा ।
- (३) कल्याण मित्तता—सज्जनपिनि सत्संग याय्गु ।
- (४) समानता—सकसितं समभाव खनेगु व आय अनुसार खर्च याय् सय्केगु ।

थव प्यंगू सम्पदाया भति विस्तृत तात्पर्य थन उल्लेख याय् । तर थुकिया मुइत्ता छलंग अबले खनी गवले मनुष्य जीवनया प्यंगू मुख्य सुख भापि परिचित जुइ ।

- (१) अत्थि सुख—आवश्यक फुक वस्तुत थ के दय्का च्वनेगु ।
- (२) भोग सुख—कमे यानागु धनया इच्छानुसार भोगे थाय्गु ।
- (३) अनण सुख—ऋणी मजुइका च्वनेगु ।
- (४) अनबज्ज सुख—निर्दोष जीवन ।

उत्थान सम्पदा

आवश्यक वस्तु थ के दय्केत परिश्रम बिना सम्भव महु । कारण थवं व्यू वइ मखु । उकि व्यक्ति उत्साही जुइमा । उत्साही व्यक्ति या अभिलाषा हे जक पुरे जुइ, हतोत्साहीया जुइ मखु । सु व्यक्ति छुं ज्या याइ, अबले पंगल वइ, ख गुगुं थुजागु पंगल न महुगु मखु,

गुणु पंगलं भीत अनिच्छापूर्वक लिचिले माली । तर प्रायः पगलया दुने हे सफलता दइगु जुया, गुह्य व्यक्ति न्ह्यने पना च्वं वइगु पंगलयात मदय्का बा दवे याना ज्या याना यकी व हे जक सफलता प्राप्त याना काइ । वयात हे अत्थि सुख दु । परिश्रम बिना आवश्यकता पूर्ति असम्भव । उकिं मानव जीवनयात आवश्यक वस्तु थ के दयेका च्वनेगु अत्थि सुख खसा, व सुख उत्थान सम्पदास निर्भर जू । सुयाके उत्थान गुण दइ मखु, वयात मागु वस्तु दइ मखु, अले वयागु अन्तरात्मायात शान्ति अर्थात आध्यात्मिक सुख दइ मखु । तथागत भिक्षुपित धया विज्यात - 'यदि भिक्षुपिं चरित्रवान जुया च्वने मासा अभि लागि प्यंगू चीजया आवश्यक दुः-

(१) चीवर - वस्त्र ।

(२) पिण्डपात्र - आहार ।

(३) सैनास - निवासस्थान ।

(४) गिलान पच्चय - ल्वय् ज्वीबले वास ।

श्व प्यंगूया अभावे बुद्धया दृष्टी भिक्षु जीवन नं दुष्कर व सफलमय जुइ मखु । श्व हे खँ मेपिनि लागी नं ख । जन्म जुसे निसं मानव जीवनयात नयगु नसा, त्वनेगु त्वंसा, पुनेगु वसा, व च्वनेगु आवास मा । अले जीवने प्रकृति व आहारया असंतुलनं पिहाँ वइगु पीडा रोगं मुक्त जुइत वास मदयेकं मगा ।

आरक्ष सम्पदा

भीसं परिश्रम याना छुं संप्रह याई, व भविष्यया
 निति नं सचेयाना तथातयमा, उकिं वया आ रक्षा
 यायमा । हखे, मानव जीवनयात मा बले मागु वस्तु
 प्रकृति तुरन्त मव्यू । उकिं भविष्यया आवश्यकतापाखे
 लक्ष्य याना प्रकृति बांलाक वी बले कया संचय यायगु
 आवश्यकता । तर, मेखे मानवयाके न्हाबले आवश्यकता
 पूर्ति यायगु क्षमता मदु, उकिं नं संचय याय् माल,
 रक्षा याय् माल । सनु, ता, खापा- चुकू - धुकू थ्व हे
 आवश्यकता सचे यायत गोगु ग्वयाया आविष्कार ख ।
 थुकी पारस्परिक अविश्वासया भाव नं सम्मिलित
 जुया च्वंगु दु । अक् खुंतयत ला तालं जक ग्वया तथा
 नं मगा, लुखाया व भयाया खापा न तिना तयमा । अयनं
 नापं सम्पतिया रक्षा मज्, खुया यंका च्वं । डाका लगे
 ज् । अले सरकारं पुलिस विभाग दय्का तल । अन्यथा
 भोग सुख हरण जुइगु त्रास दु । उकिं पुलिस विभाग
 अधिकृत भोग सुख सुरक्षार्थ ख । मानव दृष्टिकोण परिष्कृत
 जुल । वं खुइगु हे जक भोग सुखया अपहरण मखु,
 अपितु परिश्रमं प्राप्तगु धनया थमं भोग मयायगु वा
 मयाकेगु नं अपहरण थें ख । छाय्कि भोग सुखयात वं
 सुचुका तइ, लिपा उकिया आवश्यकता अपो दय्व अर्थात
 भोग सुखया निति मनूत छटपटे जुइवं पिकाइ । उकिं
 थगु भोग सुखया बृद्धी याइ । अले थौकन्हे ला
 सरकारं आय कर (Income Tax) काइ धका नं

सुचुका त । तथागतया दृष्टी भोग सुख अनुभव याय्गु
जूसा व प्रयोगे काय्गु स्वय्मा, अन्यथा वया परिश्रम
व्यर्थ ख, वयागु धन खुसिवा वया चुइक यंकि,
मिनया फुइ, अपहरण जुइ, सरकारं काइ, अले भोग
सुखया सार्थकता नं तंका च्वने माली ।

कल्याण मित्रता

थमं मचाय्क थगु भोग सुख उखे नं मला
थुखे नं मला जुइक फुइगुलि वचे याय्त् बा परिश्रमया
फल रक्षाया नितिं भिपिनिगु सत्संग नं मा । अन्यथा
वयागु जीवन सुखमय जुइ मखु । संगृहीत धन नं फासां
फुसुं जुया वनी, अक्क भोगु नितिं थुक्किया तात्पर्य थुलि
तर्क विस्तृत यावनेमा कि भीसं जातीय प्रथा मध्ये
अजागु प्रथा समेत तोतेमा गुकिं भीत ऋणी याना वी ।
केवल भीगु ऋणीया कारण आश्रमया फल जक मखु ।
जातीय प्रथात नं ख । काय् म्हाय्या व्याहावले, गुथि
पुजाय् नं भीसं थगु भोग सुख प्रति अन्यायं हास
हइ, अक्क ऋणी नं जुइ । प्वा जाय्केगु निनिं ऋणी
जुइगु मेगु हे खँ, विधि व्यवहारं जुइगु मेगु हे खँ ।
यग्गु कथं थजु ऋणी जीवने सुख मदु ।

ऋणे भयदु, त्रास दु, अले दु चिन्ता । उकिं
तथागतया दृष्टी साहुँ मक्यंका च्वनेगु नं जीवनया
छगू सुख खः ।

समानता

थन समानताया अर्थ निगू दु । सकसित समभाव खनेगु, तथं चोर्धया भेदभाव मदय्का च्वनेगु समानतायां शाब्दिक अर्थ ख । तर थन समानतायां अर्थ अनुपात मिले जुइक धयाथें जागु ख, अर्थात आमदानि ल्वय्क खर्च याय्गु । आमदानियात ल्वय्क खर्च यागुली गन सुख दु, अन हे खर्चया अनुरूप आमदानि मदइबले दुख दु । उकिं ला आय न्यातका जूसा व्यय भित्का याइगु । थ्व दुख अर्थात इच्छा पूर्ति मजुइव जुइगु असन्तोष सुख प्रति क्षणिक दवाव हया विजय जूगु ख सां अत्तोगत्वा उकिं ला भनजक हे दुख जुइ, कारण उकिं ऋणया बोभवइ । अले व ऋण दुखं मुक्त जुइत ला “उत्थान सम्पदा” गुण हे थ के अपां दयेके मौल । उकिं न्हापां दुख जुइका लिपा सुख जुइगु प्रयत्न याय्गु सिवे दुख जुइ न्ह्यो हे याय्गु उत्तम । थल जाय्केत छुं तय् न्ह्यो न्हापा ज्व मज्व स्वय्गु बुद्धि मत्ताया चिं ख । छखें ला थ्व बुद्धिमत्तायात सामाजिक ज्यां मान्यता मदुगु बरोबर थें हे जुया च्वंगु दु । अले ला मनुखं समाजया न्ह्यो थगु वर्तमान आर्थिक स्थिति न्ह्योने व्यय्गु अपमान थें ताय्कीगु । थ्वया तात्पर्य पूर्णतः आय स्वया व्ययया सिद्धान्ते कोरा निर्देशन मखु । कारण गुगु देशे आमदानि पर्याप्त हे मजू, गन ज्या हे मदु, अन नयें सिना

वनेगु बांला मजू, धापूया तात्पर्य उत्थान सम्पदाया महत्ता सम्म क्याना च्वंगु ख ।

कारण उत्थान सम्पदा गुण मनुयाके मदइबले वयागु आर्थिक स्थिति नं धामलाइबले थन भ्रष्टाचार, घूस खोरो जीवन बिके माली, अन वयागु व दोषमय जीवनं वयात दुख बिया च्वनी, ख्वाख्या च्याना च्वनी । पर्याप्त आय मदइबले छुं नं छुं उपार्जन मा । कनेमा, अले हे जक अनवज्ज सुख अर्थात् निर्दोष जीवनया सुख दइ । थुकथं थ्व प्यंगू सम्पदा छगू मेगुया पुरक ख । उकिं छगू सम्पदा मनूया जीवने मन्त कि वयात दइगु प्यगू प्रकारया सुख मध्ये छगू नं छगुलिं व वंचित जुया च्वने मालि ।

उपरोक्त खं मनुष्य जीवन सुखमय याय्या लागी गुलि उपयोगी जू ? नापं थ्व उपदेशया निर्देश थ्व वर्तमान जीवन नाप स्पष्ट जूला कि मृत्युं लिपाया स्थिति नाप ! थुकिं हे सी दु, बौद्ध धर्म पूर्ण रूपं थ्व हे जन्म वा थुगु लोकया हितकार ख । बौद्ध विश्वासं थ्व नं धाइ, गवले वर्तमान जीवन निर्दोष सुखमय जुइ अवले परलोकया नं वयात छुं भय मदु, त्रास मदु । अस्तु ।

चमिया मेमेगु सफुत

१. गौतमबुद्ध
२. बुद्धया अर्थनिति
३. पेकिंग स्वास्थ्य निवास
४. त्रिरत्न बन्दना

प्रेसया लुखाय

१. नेपाल चीन मैत्री खंभ
२. प्रकाशन प्रतिक्षाय
३. भिक्षुया पत्र भाग १
४. भिक्षुया पत्र भाग २
५. तथागत हृदय (निगूगु द्या)

थाकू :— एलाइट प्रेस, भोटाहिटी, काठमाण्डौ
